

Brochures begrijpelijker maken of vertalen: een vals dilemma.
In: *Comma. Magazine voor overheidscommunicatie*, 17 (10), p. 21 (2005).

'Stop met vertalen, begin met communiceren.' Zo reageert Martijn Jacobs van BureauTaal in het vorige nummer van *Comma* op wat ik eerder dit jaar schreef over het vertaalbeleid rond overheidsbrochures. Jacobs verwijt mij een ouderwets en achterhaald standpunt. Ik zou teruggrijpen op het vertalen van brochures en niet inzien dat de oplossing voor tekortschietende schriftelijke overheidscommunicatie op een totaal ander vlak ligt.

Uit een analyse van overheidsbrochures met *Texamen*, een nieuw instrument van het bureau waar Jacobs werkt, zou blijken dat de meeste teksten van de overheid zo geschreven zijn dat zestig procent van de Nederlanders ze niet begrijpt. De taalvaardigheid van die zestig procent bevindt zich volgens Jacobs namelijk maximaal op een niveau dat volgens de geldende Europese standaard als B1 moet worden gekwalificeerd, terwijl de meeste overheidsteksten niveau C1 of C2 zouden vereisen. Van die teksten moeten dus begrijpelijker herschrijvingen komen. Dat is niet alleen goed voor een groot deel van de Nederlandse moedertaalsprekers, het is ook het beste voor de niet-moedertaalsprekers, die door de confrontatie met die nieuwe teksten worden aangezet om hun leesvaardigheid in het Nederlands te verbeteren.

Het betoog van Jacobs mag niet onweersproken blijven. Daarvoor bevat het te veel onjuiste beweringen.

Een redenering die niet deugt

Nergens heb ik gezegd dat vertalen dé oplossing zou zijn van communicatieproblemen waar de Nederlandse overheid mee geconfronteerd wordt. Wat ik wel heb gedaan, is laten zien dat er anno 2005 geen lijn te ontdekken valt in de besluitvorming rond het vertalen van overheidsbrochures voor doelgroepen die het Nederlands (nog) niet goed beheersen.

Onzinnig is Jacobs' suggestie dat kiezen voor een vertaling zou impliceren dat er verder niets aan de begrijpelijkheid van de basistekst gedaan zou hoeven worden. Natuurlijk moet dat tot het uiterste worden geprobeerd. En gelukkig gebeurt dat in Nederland ook al heel vaak. Ik ken geen ander land waar de laatste decennia door opdrachtgevers binnen ministeries en ook door professionele tekstbureaus zo veel is gedaan om de voorlichtingsteksten over ingewikkelde regelingen te optimaliseren. En als Jacobs de vakliteratuur ook maar een beetje zou kennen, zou hij ook weten dat er juist in ons land sinds de jaren tachtig veel succesvol onderzoek is gedaan naar de vraag hoe overheidsbrochures (maar ook overheidsformulieren) zo toegankelijk mogelijk kunnen worden gemaakt. Vanzelfsprekend wil niemand dat er slechte teksten worden vertaald. De vraag waar de discussie over moet gaan, is in welke gevallen er van goede Nederlandstalige voorlichtingsteksten óók versies moeten komen voor belanghebbenden die het Nederlands nog niet voldoende beheersen.

Cijfers die niet kloppen

Jacobs' stelling dat zestig procent van de Nederlanders maximaal taalvaardigheidsniveau B1 beheerst, is gewoon onjuist. Het percentage Nederlanders dat volgens

gezaghebbend onderzoek van de OESO maximaal B1-niveau haalt, is niet zestig, maar nog geen veertig procent. En dat weet Jacobs ook. Het staat namelijk met zoveel woorden in een rapport uit 2004 van de Nederlandse Taalunie waar Jacobs zelf naar verwijst in een stuk over de troonrede in de *Volkscrant* van 21-09-05.

Een instrument dat niet beproefd is

Dan *Texamen*, het tekstanalyse-instrument van BureauTaal. Jacobs zingt er zonder voorbehoud de lof van in zijn pleidooi tegen het vertalen van overheidsbrochures. Nog niet veel taal- en communicatiedeskundigen weten dat taalniveaus niet alleen toepasbaar zijn op mensen maar ook op teksten, zo heet het. Maar met het wetenschappelijk instrument *Texamen* kan de koppeling worden gemaakt tussen het taalniveau van de beoogde lezers en het taalniveau van een tekst.

Jammer genoeg heeft over *Texamen* nog geen enkele publicatie het licht gezien, afgezien van een scriptie die vorig jaar aan de Universiteit van Tilburg is geschreven over de totstandkoming van dit tekstanalyse-instrument. Belangrijk om te weten is dat in het onderzoek waarop *Texamen* is gebaseerd, geen enkele representant van de doelgroep van de overheidsteksten betrokken was. Er is alleen aan enkele deskundigen op het gebied van Nederlands als tweede taal gevraagd om een schatting te maken van het taalvaardigheidsniveau waarover niet-moedertaalsprekers naar hun idee zouden moeten beschikken om bepaalde teksten te kunnen lezen. Geen tekst waarvan met *Texamen* de moeilijkheidsgraad is voorspeld, is voorgelegd aan een echte lezer. Dan hebben de ontwikkelaars van de leesbaarheidsformules, waar *Texamen* sterk aan doet denken, het in de jaren vijftig nog beter aangepakt. Die probeerden hun meetinstrument tenminste nog te valideren door de voorspellingen die eruit kwamen te vergelijken met de resultaten van tekstbegriptoetsen bij echte proefpersonen. Het is nogal onthutsend Jacobs nu te zien pleiten voor wat niet veel meer is dan een opgepoetste en aanmerkelijk minder goed geteste variant van de aloude leesbaarheidsformules. Daar hadden we zo'n dertig jaar geleden immers met goede argumenten - in mijn oratie uit 1993 staan ze op een rijtje - met z'n allen al afscheid van genomen.

Tot slot. De overheidsregelingen waar het bij het communicatie- en vertaalbeleid om draait zijn vaak erg ingewikkeld, en voor miljoenen mensen gaat het om een aanzienlijk deel van hun inkomen. De belangen van deze mensen zijn te groot, en de beslissingen over de manier waarop ze bereikt moeten worden zijn te ingrijpend om de discussie daarover te vervuilen met onzindelijke argumenten en een onjuiste weergave van de feiten.